

4. *Казначеева Д. В.* Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Д. В. Казначеева. — Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2011. — 207 с.

5. *Скибицкий В. В.* Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказания / В. В. Скибицкий. — К. : Наукова думка, 1987. — 184 с.

6. *Ткачевский Ю. М.* Условно-досрочное освобождение от отбывания наказания // Вестник Московского университета. Сер. 11: Право. — 2002. — № 1. — С. 16—40.

7. *Архів Павлоградського районного суду* Дніпропетровської області. Справа № 185/5670/13-к.

8. *Шиян Д. С.* Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як вид кримінального покарання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Д. С. Шиян. — Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2008. — 270 с.

9. *Архів Дзержинського районного суду* м. Харкова. Справа № 638/9895/13-к.

10. *Архів Богунського районного суду* м. Житомира. Справа № 295/173/13-к.

11. *Архів апеляційного суду* Чернівецької області. Справа № 11/796/1112/2013.

Олександр Богданович ЗАГУРСЬКИЙ,

канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

**ВПЛИВ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ
ЧЕЗАРЕ БЕККАРІА НА ФОРМУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
ЄВРОПИ**

У другій половині XVIII ст., для якого були притаманні насиченість великої кількості переворотів в історії західноєвропейського суспільства, в Мілані, який на той час входив у склад монархії Габсбургів, з'явилася фундаментальна наукова праця «Про злочини і покарання» Чезаре Беккарія, якій судилося здійснити цілу революцію у сфері кримінального права і процесу. Усталені століттями погляди щодо правової природи кримінально-правової та кримінальної процесуальної політики були піддані ретельному аналізу. Вес

набір застарілих теорій про необхідність суворої відплати за вчинений злочин, нещадне переслідування людини, яка вчинила злочин, — всі ці напашарування несподівано виявилися позбавленими будь-якого розумного змісту і визнавалися такими, що шкодять істинним цілям правосуддя.

Трактат «Про злочини і покарання» мав величезний резонанс у Європі, він суттєво вплинув на уми громадськості та державних діячів того часу, що сприяло проведенню перших ліберальних реформ правосуддя і кримінального права в освічених монархіях Австрії, Пруссії, Швеції, Тоскани (скасування тортур, скорочення застосування смертної кари, утвердження принципу законності). У 1786 р. ідеї Беккарія лягли в основу першого сучасного кримінального кодексу, який був виданий в Тоскані Великим Герцогом Леопольдо. Зокрема, в ньому вперше в Європі була повністю скасована смертна кара. У Росії ідеї Беккарія намагалася реалізувати Катерина II, яка навіть запрошувала його приїхати в країну для участі в складанні нового Уложення законів (поїздка не відбулася) [1].

Трактат «Про злочини і покарання» слід визнати джерелом кримінальної процесуальної політики Європи (1764—1794 рр.), адже він визначив основні шляхи побудови оптимального кримінального судочинства, поставивши тим самим під сумнів феодальний тип кримінального судочинства, який практикувався в європейських судах XVIII ст.

До основних наукових ідей Чезаре Беккарія, які стали основою кримінальної процесуальної доктрини Франції і вплинули на формування кримінальної процесуальної політики Європи, слід віднести:

1) судова політика — утвердження інституту суду присяжних в кримінальній процесуальній політиці: «найкращими законами є ті, які передбачають поряд з основним суддею засідателів, які призначаються за жеребом, а не за вибором». Дане положення обґрунтовано тим, що незнання присяжних засідателів керується здоровим глуздом і є надійною гарантією, в той же час знання судді є суб'єктивним, оскільки базується на власній думці;

2) у сфері засад кримінального судочинства:

а) законність — жоден суддя (який є членом даного суспільства) не може відповідно до принципу справедливості самовільно виносити рішення про покарання іншого члена того ж суспільства. Покарання більш суворе, ніж те, яке визначене законом, є справедливим, але це вже інше покарання. Суддя не може, навіть під приводом служіння суспільному благу, збільшити міру встановленого покарання громадянину, порушивши цей закон;

б) колегіальність судового розгляду — чим численніша колегія суддів, тим менша небезпека узурпації законів її членами, оскільки складніше здійснити підкуп осіб, які наглядають за законом;

в) забезпечення рівності всіх перед законом і судом — суди повинні діяти тільки на підставі закону і у своїй діяльності забезпечувати засаду рівності всіх перед законом і судом в кримінальному судочинстві, що гарантується можливістю залучення рівної кількості представників від обвинуваченого і представників від потерпілого;

г) презумпція невинуватості — «ніхто не може бути названий злочинцем до винесення вироку суду. Суспільство також не може позбавити його свого захисту до тих пір, доки не прийнято рішення про те, що він порушив умови, які йому цей захист гарантували»;

ґ) повага до людської гідності — категорично заперечується застосування катування, жорстокого поводження та інших дій, які принижують особу, «у випадку, якщо немає твердого переконання в тому, що злочин вчинено, забороняється піддавати катуванню невинуватого, або, згідно з законом, таким вважається людина, злочин якої не доведений. Крім того, було б порушенням всіх норм вимагати від людини, щоб вона була одночасно і обвинувачем самої себе, і обвинуваченим, щоб істина досягалася за допомогою фізичного болю»;

д) право на захист — надання обвинуваченому можливості і часу для виправдання, але «тривалість часу, надана йому для виправдання, повинна бути максимально обмежена, щоб це йшло на шкоду невідворотності покарання, оскільки швидкість покарання, як ми бачили, є найбільш дієвим засобом припинення злочинів»;

е) гласність судового процесу — судові засідання повинні бути відкритими, докази злочину повинні бути доступні публіці;

3) у сфері доказового права:

— свідком «може бути будь-яка розумна людина, яка наділена здатністю викладати свої думки і яка володіє тими ж почуттями, що й інші люди. Істинним критерієм правдивості свідків служить їх зацікавленість в тому, щоб говорити правду»;

— запропоновано поділ доказів на досконалі (*які виключають можливість невинуватості*) та недосконалі (*які не виключають невинуватості*);

— обґрунтовано заборону задавати під час допиту навідні питання, «дані питання носять видовий, а не родовий характер, тобто стосуються конкретних обставин даного злочину і нав'язують підсудному пряму відповідь, в той же час коли вони стосуються злочинів взагалі»;

4) у сфері запобіжних заходів — підстави застосування запобіжних заходів повинні бути вказані виключно в законі, а не визначатися суддями, «взяття під варту на відміну від інших видів покарань повинно в силу необхідності передувати пред'явленню обвинувачення»;

5) у сфері досудового розслідування — осуд і неприйнятність таємних обвинувачень в кримінальному судочинстві, «хто здатен підозрювати в іншій людині донощика, той вважає його ворогом. Люди по цій причині стають замкнутими і, звикнувши приховувати свої відчуття від інших, звикають в кінці кінців брехати і самим собі» [2].

Таким чином, вплив наукових, прогресивних ідей Чезаре Беккарія разом з їх обґрунтуванням мав нечуваний успіх в Європі XVIII ст. Це відобразилося на формуванні кримінальної процесуальної політики Європи і, як наслідок — на діяльності органів кримінальної юстиції. Наукова спадщина Чезаре Беккарія має фундаментальне значення для формування доктрини сучасної кримінальної процесуальної політики України.

Л і т е р а т у р а

1. *Чезаре Беккарія*: біографія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.people.su/ua/12256> — Назва з екрану.
2. *Беккарія Ч. О прступлениях и наказаниях / Ч. Беккарія ; сост. и предис. В. С. Овчинского.* — М. : ИНФРА-М, 2004. — 184 с.

Павло Миколайович ІСАКОВ,

канд. істор. наук, підполковник внутрішньої служби, старший викладач кафедри кримінально-виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби

ЕВОЛЮЦІЯ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ У ВИДІ ГРОМАДСЬКИХ ПРИМУСОВИХ РОБІТ БЕЗ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УСРР В 1920—1923 РОКАХ

Як відомо, можливе двояке використання принципів права: з одного боку, з метою докорінного реформування суспільно-економічних та інших відносин законодавчо запроваджуються норми, під які потім підлаштовуються і на які рівняються держава і суспільство; з іншого боку, законодавчі положення приймаються з метою впоряд-